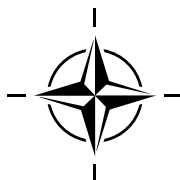

Довідник НАТО

2001

Office of Information and Press
NATO - 1110 Brussels - Belgium

Bureau de l'information et de la presse
OTAN - 1110 Bruxelles - Belgique

ISBN 92-845-0166-X

HB0801UKR

© NATO 2001

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (НАТО)

КРАЇНИ-УЧАСНИЦІ

Бельгія, Канада, Чеська Республіка, Данія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Іспанія, Туреччина, Великобританія і Сполучені Штати Америки.

Північноатлантичний договір, підписаний у Вашингтоні в квітні 1949 року, створив Альянс з метою колективної оборони, як визначено у Статті 51 Статуту ООН. Договір безстроковий. 4 квітня 1999 року відзначалась 50-та річниця Північноатлантичного договору.

Згідно із Статтею 10 Договору Альянс залишається відкритим для майбутнього вступу інших європейських держав, які готові втілювати у життя його принципи і сприяти безпеці Північноатлантичного регіону. У 1952 році Греція і Туреччина приєдналися до 12 країн-засновниць Альянсу. За ними, у 1955 році до Договору приєдналась Федеративна Республіка Німеччина, а у 1982 році - Іспанія. У липні 1997 року на саміті у Мадриді глави держав та урядів Альянсу запросили ще три країни до переговорів про вступ і 12 березня 1999 року Чеська Республіка, Угорщина і Польща офіційно вступили до НАТО. Тепер Альянс об'єднує 17 європейських країн із Сполученими Штатами Америки і Канадою.

Паралельно з внутрішньою та зовнішньою трансформацією Альянсу, що триває з моменту закінчення холодної війни, НАТО створило Раду євро-атлантичного партнерства (РСАП) як форум для проведення консультацій та співпраці з країнами-партнерами з євро-атлантичного регіону. Вона розробила інтенсивну програму практичної співпраці та регулярних консультацій з 27 країнами-учасниками ініціативи Партнерства заради миру, започаткованої у 1994 році. НАТО створило нові структури, які відбивають розширення співпраці з Росією та партнерства з Україною, а також поглиблений діалог із заінтересованими країнами Середземномор'я. НАТО здійснює далекосяжні внутрішні та зовнішні реформи і перетворилося на початку нового тисячоліття на інструмент миру і стабільності в євро-атлантичному регіоні.

1999 рік пройшов у НАТО під знаком святкування 50-ї річниці. У 1999 році у Вашингтоні відбувся ще один саміт, який збігся з конфліктом у Косові, де країни - члени НАТО проводили повітряну кампанію, щоб покласти край етнічним чисткам і порушенням прав людини з боку

уряду Федеративної Республіки Югославія. Конфлікт припинився наприкінці червня 1999 року після виведення сербських сил та введення в Косово сил під проводом НАТО (КФОР), перед якими Рада Безпеки ООН поставила завдання із втілення Військово-технічної угоди, укладеної 9 червня.

Увага під час Вашингтонського саміту була зосереджена на поточній кризі в Косові й питаннях майбутньої стабільності на південному сході Європи. Серед інших рішень, що були ухвалені у Вашингтоні, схвалення і оприлюднення переглянутої Стратегічної концепції Альянсу; прийняття Плану отримання членства; схвалення заходів з подальшого вдосконалення програми “Партнерство заради миру” та започаткування нових ініціатив з адаптації обороноздатності країн-членів до нових вимог та з надання нового поштовху зусиллям з обмеження поширення зброї масового знищення.

Подальша робота Альянсу зосереджена навколо зміцнення власне Європейської системи безпеки та оборони в межах Альянсу та розвитку структур співробітництва між НАТО і Європейським Союзом, потреба у яких виникла після того, як ЄС вирішив розвивати свою оперативну роль у врегулюванні кризових ситуацій та діяльності з підтримання миру.

Емблема НАТО була ухвалена Північноатлантичною радою у жовтні 1953 року як символ Атлантичного альянсу. Коло символізує єдність та співпрацю, а розетка компасу - спільний шлях до миру, який обрали країни - члени Атлантичного альянсу.

ЗМІСТ

Від редакції	10
Вступне слово Генерального секретаря	11
Як користуватися цим довідником	15
Передмова	16

ЧАСТИНА I

Розділ 1: Що таке НАТО?

Витоки Альянсу	29
Головні завдання в галузі безпеки	30

Розділ 2: Трансформація Альянсу

Новий клімат безпеки в Європі	37
Нові інститути	42
Стратегічна концепція Альянсу	45
Роль об'єднаних збройних сил і трансформація оборонної стратегії Альянсу	50
Ініціатива з обороноздатності НАТО	53
Ядерні сили НАТО у новому кліматі безпеки	56

Розділ 3: Політика відкритих дверей Альянсу

Процес розширення НАТО	63
Партнерство заради миру	69
Співпраця між НАТО і Росією	83
Партнерство НАТО з Україною	90
Середземноморський діалог Альянсу	94
Ініціатива НАТО у Південно-Східній Європі	97

Розділ 4: Власне Європейська система безпеки і оборони (ESDI)

Розвиток ESDI	101
Співпраця між НАТО і ЗЄС	105
Відносини між НАТО і ЄС	106

Розділ 5: Оперативна роль Альянсу в підтримці миру

Процес встановлення миру в колишній Югославії	111
Сприяння розвитку мирного процесу в Боснії та Герцеговині	125
Роль НАТО і конфлікт у Косові	129
Порушення прав людини в регіоні Косові й допомога, яку КФОР надають в гуманітарній сфері	136

Розділ 6: Роль Альянсу у здійсненні контролю над озброєннями

Ситуація з ядерною, біологічною і хімічною зброєю	144
Ситуація з контролем над звичайними озброєннями і роззброєнням	146
Політика Альянсу щодо поширення ЗМЗ	149

ЧАСТИНА II

Розділ 7: Формування політики та прийняття рішень

Основні інститути Альянсу з формування політики та прийняття рішень	153
Політика консенсусу і спільного прийняття рішень	156
Врегулювання криз	160
Оборонний аспект	161
Ядерна політика	165
Сфера економіки	167
Інформування громадськості	170

Розділ 8: Програми та заходи

Матеріально-технічне забезпечення	179
Основні функції матеріально-технічного забезпечення	184
Матеріально-технічне забезпечення і операції з підтримки миру	187
Організації в галузі виробництва та матеріально-технічного забезпечення	188
Співпраця в галузі озброєнь, планування і стандартизації	188
Системи зв'язку та інформаційні системи	191
Координація дій цивільних та військових служб управління повітряним рухом	192
Протиповітряна оборона	194
Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій	196
Наукове співробітництво	201
Довкілля і суспільство	204

Розділ 9: Спільне фінансування: бюджети НАТО та управління фінансами

Принципи спільного фінансування	209
Розподіл витрат	212
Цивільний бюджет	213
Військовий бюджет	213
Програма інвестицій у безпеку НАТО (NSIP)	214
Управління ресурсами	215
Управління фінансами	216
Фінансовий контроль	219

Розділ 10: Цивільні організації та структури

Штаб-квартира НАТО	227
Постійні представники та національні делегації	227
Генеральний секретар	227
Міжнародний секретаріат	228
Особиста канцелярія	229
Канцелярія Генерального секретаря	229
Виконавчий секретаріат	229
Відділ інформації та преси	230
Служба безпеки НАТО	231
Відділ політичних справ	231
Відділ оборонного та оперативного планування	234
Відділ оборонного забезпечення	237
Відділ консультацій, командування і управління штаб-квартири НАТО (NHQC3S)	239
Відділ інвестицій у безпеку, матеріально-технічного забезпечення і цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій	240
Відділ науки та екології	242
Управління справами	243
Відділ фінансового контролю	244
Канцелярія керівника Головного управління ресурсами	244
Канцелярія Голови бюджетних комітетів	244
Міжнародна рада аудиторів	244
Організації НАТО з питань виробництва і матеріально-технічного забезпечення	244

Розділ 11: Військова організація і структури

Військовий комітет	249
Верховні головнокомандувачі	251

Міжнародний військовий штаб	252
Представництво країн-партнерів	256

Розділ 12: Військова командна структура

Роль інтегрованих збройних сил	259
Еволюція нової військової структури	262
Вплив розвитку власне Європейської системи безпеки та оборони	262
Концепція багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил (БООТС)	264
Внутрішня адаптація сил Альянсу	265
Нові концепції командування та управління	267
Військова структура	268
Розширення НАТО і вступ нових членів	282
Заходи та ініціативи в межах Партнерства заради миру	282
Розширення консультацій та співпраці	284

Розділ 13: Основні комітети НАТО та інститути співпраці, партнерства і діалогу

Основні комітети НАТО	289
Інститути співпраці, партнерства та діалогу	324

Розділ 14: Організації, агентства та інші підпорядковані органи

Вступ	331
Тилове забезпечення	333
Матеріально-технічне забезпечення виробництва	338
Стандартизація	341
Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій	343
Управління повітряним рухом і протиповітряна оборона	345
Раннє повітряне попередження	346
Системи інформації та зв'язку	348
Засоби радіоелектронної боротьби	352
Метеорологія	353
Військова океанографія	354
Науково-технічна діяльність	356
Освіта і навчання	358

Розділ 15: Загальні інститути безпеки

Організація Об'єднаних Націй	369
Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)	372
Європейський Союз (ЄС)	383
Західноєвропейський Союз (ЗЄС)	391
Рада Європи	401

Розділ 16: Парламентські та неурядові організації

Парламентська асамблея НАТО (ПА НАТО)	407
Асоціація Атлантичного договору (АТА)	410
Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу (CIOR)	416
Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу медичної служби (CIOMR)	417

Додаток 1. Загальноживані скорочення	423
---	-----

Додаток 2. Джерела додаткової інформації	451
---	-----

Додаток 3. Хронологія	457
------------------------------	-----

Ілюстрації

• Цивільна та військова структура НАТО	583
• Основні комітети НАТО	584
• Головні інституції партнерської співпраці та діалогу	585
• Міжнародний секретаріат НАТО	586
• Структура міжнародного секретаріату	587
• Військова структура НАТО	588
• Військова структура - Командування Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі	589
• Військова структура - Командування Об'єднаних збройних сил НАТО в Атлантиці	590
• Міжнародний військовий штаб	591

Північноатлантичний договір	593
------------------------------------	-----

ВІД РЕДАКЦІЇ

Після публікації 50-го ювілейного видання „Довідника НАТО” ще три країни приєднались до Альянсу та відбувся ряд інших важливих подій. Серед них - початок у березні 1999 року повітряної кампанії проти відповідальних за втілення політики етнічних чищень у Косові військових структур сербського уряду; розгортання сил у Косові (КФОР) під проводом НАТО в червні 1999 року; нові ініціативи, ухвалені на Вашингтонському саміті в квітні 1999 року, серед яких оприлюднення нової Стратегічної концепції Альянсу.

Ці події знайшли своє відображення в цьому виданні, так само, як і ряд інших важливих подій, серед яких зміни у військовій командній структурі НАТО; розвиток власне Європейської системи безпеки та оборони (ESDI); втілення Ініціативи з обороноздатності (DCI); діяльність в межах Партнерства заради миру (ПЗМ) та Ради євро-атлантичного партнерства (РЄАП); виконання Плану отримання членства (МАР); розвиток відносин між НАТО і Росією та НАТО і Україною; розширення Середземноморського діалогу Альянсу; прогрес щодо ініціативи у Південно-Східній Європі; події в інших сферах діяльності Альянсу, таких як впровадження заходів з контролю над озброєннями та боротьба з поширенням зброї масового знищення.

У розділі “Як користуватися цим довідником” дається стислий опис змісту основних розділів, що стосуються останніх політичних змін у головних сферах діяльності Альянсу (частина I); та опис змісту наступних розділів, присвячених організації та структурам НАТО (частина II). У передмові до цього видання пропонується огляд основних подій, які формували політику Альянсу протягом останнього десятиліття.

Інформація, вміщена у цьому виданні, стосується подій, що відбулися до кінця березня 2001 року. Інформацію стосовно найостанніших подій, що торкаються Альянсу, а також офіційні заяви та комюніке можна знайти на сторінці НАТО в Інтернеті (www.nato.int).

ВСТУПНЕ СЛОВО ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ

У цьому новому виданні Довідника НАТО пропонується комплексний огляд Північноатлантичного альянсу на початку нового тисячоліття. У ньому подається портрет Альянсу, який зазнає значного впливу і трансформується в результаті бурхливих змін минулого десятиліття, і який готовий взятися до виконання чотирьох фундаментальних завдань, що стоять перед ним сьогодні.

По-перше, він повинен виконувати головний та постійний обов'язок перед своїми членами, гарантуючи їхню безпеку та незалежність. По-друге, він повинен, через двостороннє партнерство і багатосторонню співпрацю, поширити безпеку і на країни-партнери в усій Європі. По-третє, і водночас він має бути готовим підтримати зусилля світового співтовариства із запобігання кризам і конфліктам, або, у разі їх виникнення, запобігання їх поширенню, та допомагати тим, хто в них втягнений, врегульовувати їх політичними засобами замість використання збройної сили.

І по-четверте, задля досягнення цих цілей він має забезпечити більш справедливий баланс у трансатлантичному партнерстві, яке лежить в основі Північноатлантичного альянсу, через посилення ролі європейців у врегулюванні криз та підтримці миру. Цей процес спрямований на підсилення Альянсу і забезпечення можливості врегулювання криз, яку НАТО може підтримувати не обов'язково перебираючи на себе провідну роль у будь-якій кризі, що матиме місце в Європі. Він має забезпечити більшу гнучкість та кращі можливості запобігання конфліктам або їх припинення, але не означає змін у основі колективної оборони, гарантом якої є Альянс.

Альянс, описаний у цьому довіднику, не залишився без роботи по закінченні холодної війни попри прогнози деяких аналітиків про те, що він втратить сенс до існування. Скоріше це Альянс, який впорядковує важливий процес власної модернізації та трансформації, не втрачаючи своєї оперативної здатності виконувати завдання і не затягуючи розвиток засобів, необхідних для виконання своїх нових функцій, яких від нього вимагають країни-члени. Його дилема полягає не у тому, як визначити для себе нову роль, а скоріше у тому, як в найкращий спосіб використати нові можливості для виконання завдань у галузі безпеки, які поставили перед ним країни-члени під час створення, зокрема, захист свободи,

спільної спадщини і цивілізації їхніх народів. НАТО далеке від ідеї вигадання ролі для себе, перед ним стоїть завдання забезпечення того, щоб його існуючі ролі не були послаблені через занадто численні або надмірні вимоги до його ресурсів.

НАТО - не світовий поліцейський, але воно має підтверджену успішну історію діяльності як каталізатор генерування ефективних багатонаціональних сил, таких як СФОР в Боснії та Герцеговині й КФОР в Косові, спроможних забезпечити виконання мирних угод і закласти основу для майбутньої стабільності в зонах конфліктів в євро-атлантичному регіоні. Це не клуб, в якому право членства надається на вимогу, а міждержавний альянс заради безпеки, який передбачає тягар і відповідальність, а не тільки вигоди для своїх членів. Це не монолітна одиниця, яка сама собою керує, а домовленість між країнами-членами, яку вони можуть використовувати для узгоджених між собою спільних цілей, але яка також обмежена масштабом, ресурсами і спроможністю діяти до тієї міри, до якої країни-члени самі вирішують. І останнє, це не засіб застосування сили окремими країнами-членами, а скоріше структура, яка дозволяє кожній країні-члену визначати свої національні інтереси в широкому контексті консенсусу між членами Альянсу в цілому.

Країни продемонстрували свою відданість цим цінностям, прийнявши послідовні рішення задля адаптації Альянсу до змінених обставин і сучасних потреб. Їхні зусилля знайшли підтримку в успіху різних форм партнерства з країнами, що не є членами Альянсу, як на двосторонній основі через практичну співпрацю в рамках Партнерства заради миру, так і політичного, через процес консультацій на багатонаціональному форумі Ради євро-атлантичного партнерства. Цінність цих спільних зусиль відбивається в очевидному бажанні вступити до Альянсу, яке демонструють багато країн, що беруть у них участь, а також у конструктивній участі держав, які поки що не мають бажання вступати до Альянсу. Крім того, ступінь співробітництва між НАТО і Росією підтверджує величезну вигоду для усіх від цього процесу, незважаючи на труднощі, яких неможливо уникнути на цьому шляху. Між НАТО і Україною також досягнутий такий рівень порозуміння і співпраці, який приносить користь для усіх.

Рішення, прийняті в Альянсі за результатами серії зустрічей на вищому рівні, на яких прокладався його курс по закінченні холодної війни, заклали основу для подальшого розширення культури діалогу і співпраці з питань безпеки, яка існує поміж країн - членів НАТО вже протягом багатьох років. Ця культура поступово, через діяльність сил з підтримки миру під проводом НАТО в Боснії та Герцеговині і Косові, сприяє примиренню між громадами і допомагає закласти основу майбутньої співпраці у

неспокійному регіоні Балкан. В інших сферах, таких як Середземноморський діалог Альянсу, почали закладатися засади відкритості та розуміння, які є необхідними для майбутньої співпраці.

Основні події у кожній з цих найважливіших галузей діяльності Альянсу описані на наступних сторінках. Описаний також процес адаптації, який допомагає зробити важливі кроки в напрямі відновлення балансу трансатлантичного зв'язку, який лежить в основі співробітництва Альянсу. Це багатостороннє завдання охоплює, з одного боку, консультації та співпрацю з інституціями, які залучені до розвитку ролі європейців у справах оборони та безпеки, таких як Західноєвропейський Союз, а нині дедалі активніше, Європейський Союз; а з іншого, практичні дії із забезпечення оперативних можливостей, потрібних для зміцнення європейської безпеки та загального вдосконалення співпраці в Альянсі, заради чого усе це й робиться. Розвиток власне Європейської системи безпеки та оборони (ESDI) та впровадження Ініціативи з обороноздатності Альянсу (DCI), яка важлива для усього Альянсу, але й підсилюватиме ESDI, є невід'ємними елементами програми дій Альянсу. Їх успішне втілення необхідне для виконання завдань, які повстають переді мною на моїй службі Альянсу як Генерального секретаря.

Є тільки одне мірило, яким можна виміряти успішність усіх цих ініціатив та заходів, а саме - ступінь, до якого вони служать інтересам громадян країн євро-атлантичного регіону. Їх можна буде вважати такими, що досягли своєї мети тільки тоді, коли вони принесуть з собою гарантовану безпеку, більшу стабільність та кращі механізми долання криз. Тому ще більш важливо, щоб рішення і варіанти вибору були однаково добре відомі та зрозумілі широкій громадськості в НАТО та країнах-партнерах. Без цього уряди мало чого можуть досягти в перспективі. Отже, вони зобов'язані забезпечити відкритість політики, яка втілюється заради їхніх спільних національних інтересів, для громадського контролю, та її обґрунтування відповідними фактами, цифрами та логікою.

Отже, мені приємно рекомендувати цю книжку увазі усіх тих, хто отримає можливість звернутись до неї, та запросити їх до професійної або особистої участі в дискусії, на яку заслуговують ці питання. У процесі забезпечення найкращого та найстабільнішого середовища для майбутнього політичного, економічного і соціального розвитку наших країн немає нічого абсолютного, тільки важкі питання вибору. Зробити правильний вибір повинен уряд, але громадська думка зобов'язана брати активну участь у процесі обговорення і, в разі необхідності, ставити під сумнів стереотипне мислення. Отже, такі організації, як НАТО, мають також бути готовими до оприлюднення

якомога більше інформації. Інакше обговорення таких серйозних і складних питань ризикує стати неповним і помилковим. Я радий представити цей “Довідник” і впевнений, що краще розуміння вміщеної у ньому інформації зробить позитивний внесок у публічне обговорення та дискусії, які постійно мають супроводжувати питання безпеки.

Georgios K.

ЯК КОРИСТУВАТИСЯ ЦИМ ДОВІДНИКОМ

Частина I “Довідника” починається із стислого опису походження Альянсу та його фундаментальних завдань у галузі безпеки (розділ 1), після чого оцінюються чинники, які сукупно створили новий клімат безпеки по закінченні холодної війни і уможливили трансформацію НАТО, яка й відбувається (розділ 2).

У наступних розділах частини I спочатку описана відкритість Альянсу, що проявляється у процесі розширення та багатосторонніх і двосторонніх формах співпраці під егідою Ради євро-атлантичного партнерства, Партнерства заради миру, Середземноморського діалогу, Основоположного акта НАТО-Росія та Особливого партнерства НАТО-Україна (розділ 3); потім виникнення власне Європейської системи безпеки та оборони в рамках Альянсу та відповідні форми співпраці спочатку в Західноєвропейському Союзі, а пізніше у Європейському Союзі (розділ 4); і нарешті, практична оперативна діяльність НАТО в галузі підтримання миру та з питань контролю над озброєннями і заходів з обмеження поширення зброї масового знищення (розділи 5 і 6).

Частина II “Довідника” присвячена опису способу формування політики та прийняття рішень в Альянсі та інформації про різні ролі головних політичних і керівних органів НАТО (розділ 7). У наступних розділах розглядаються програми і заходи, що є основою результативної роботи Альянсу в багатьох різних сферах планування та співпраці, які становлять порядок денний роботи в галузі безпеки сьогодні. Наведена інформація про діяльність у галузі матеріально-технічного забезпечення, стандартизації, зв'язку, озброєнь, управління повітряним рухом та протиповітряної оборони (ППО), яка забезпечує здатність підрозділів країн - членів НАТО і країн-партнерів діяти спільно. Далі йде інформація про діяльність у сфері цивільного планування на випадок надзвичайних ситуацій та ліквідації наслідків катастроф; про наукове співробітництво; а також про співпрацю в екологічній та суспільній сферах (розділ 8).

Ці програми і заходи тримаються на організаціях та структурах, які необхідні для сприяння обміну інформацією, консультаціям та процесу прийняття рішень, а також адміністративним та бюджетним аспектам у різних галузях. Розділи 7 та 14 цього “Довідника” інформують про процедури, які роблять можливим прийняття рішень; механізми, що стоять за управлінням ресурсами та спільно фінансованими бюджетами; та про цивільні й військові організації, структури та агентства, які були створені у НАТО задля забезпечення виконання її завдань відповідно до колективних рішень, прийнятих країнами-членами.

Важливість роботи, яку виконують у сфері безпеки інші міжнародні організації, як самостійно, так і у співпраці з Альянсом, а також взаємодоповнюючий характер їхніх ролей, підкреслюється у розділі 15, в якому розглядається широка інституційна структура безпеки.

І нарешті, в розділі 16 описані три важливі чинники еволюції політики в галузі безпеки, а саме: Парламентська асамблея НАТО, яка забезпечує міжнародну взаємодію між законодавчими і виконавчими аспектами формування політики безпеки в окремих країнах-членах та партнерах; Асоціація Атлантичного договору, яка об'єднує ряд неурядових асоціацій, які займаються інформуванням своєї громадськості про роль і політику НАТО; і Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу, яка забезпечує міжнародний фокус для відповідної діяльності офіцерів запасу як цивільних осіб в різних країнах - членах Альянсу.

Загальновживані скорочення та джерела додаткової інформації наведені у додатках 1 і 2.

“Довідник НАТО” публікується Відділом інформації та преси НАТО під егідою Генерального секретаря НАТО як довідкове видання про Альянс та його політику. Використані формулювання якнайточніше відбивають консенсус між країнами-членами, який є основою прийняття рішень в Альянсі. Однак цей довідник не є офіційно узгодженим документом НАТО і тому не обов'язково представляє офіційні позиції окремих урядів з кожного з розглянутих питань.

Додаткову інформацію про НАТО, а також офіційні тексти комюніке та заяв Північноатлантичної ради можна знайти на сторінці НАТО в Інтернеті (www.nato.int).

ПЕРЕДМОВА

НАТО сьогодні - від Рима до Вашингтона

Час від часу, у визначні моменти історії НАТО, Альянс проводить засідання на вищому рівні за участю глав держав та урядів. Присутність президентів і прем'єр-міністрів та їх безпосередня участь у процесі прийняття рішень на основі консенсусу підносить громадське значення таких зустрічей і надає їм зростаючої історичної ваги.

До 1991 року головні зміни у середовищі міжнародної безпеки, якими був відзначений кінець 80-х років, визначали обриси нового НАТО, яке мало з'явитися протягом наступних років. Перша з чотирьох зустрічей

на вищому рівні, які були покликані прокласти курс на адаптацію Альянсу протягом наступного десятиріччя, відбулась у Римі в листопаді 1991 року. Після неї мали відбутися саміт у Брюсселі в січні 1994 року та два інших вирішальних засідання - у Мадриді в липні 1997 року та у Вашингтоні в квітні 1999 року.

Поштовх в напрямі перемін, який надавали ці зустрічі, підтримувався частими засіданнями міністрів закордонних справ і міністрів оборони, які проходили між ними. Зокрема, засідання міністрів закордонних справ у Сінтрі, Португалія, в травні 1997 року, оголосило рух в напрямі розширення практичної співпраці в галузі безпеки і створення структур, необхідних для управління цими процесами.

РИМСЬКИЙ САМІТ - ЛИСТОПАД 1991 РОКУ

Ухвалена в листопаді 1991 року главами держав і урядів країн - членів НАТО в Римі, Стратегічна концепція окреслила широкий підхід до безпеки на основі діалогу, співпраці й утриманні колективної обороноздатності. У ній зведені воєдино політичні та військові елементи політики безпеки НАТО, започаткована, як невід'ємна частина стратегії Альянсу, співпраця з новими партнерами з Центральної та Східної Європи. Концепція передбачала зменшення залежності від ядерної зброї та важливі зміни у інтегрованих збройних силах НАТО, зокрема, значне скорочення їх чисельності та рівня бойової готовності, посилення мобільності, гнучкості й пристосованості до різних непередбачуваних ситуацій та ширше використання багатонаціональних формувань. Були також здійснені заходи зі скорочення військової командної структури НАТО та адаптації правил і процедур оборонного планування в Альянсі, особливо з огляду на майбутню діяльність з врегулювання кризових ситуацій та підтримки миру.

На саміті в Римі лідери країн - членів Альянсу також прийняли "Декларацію про мир та співробітництво", в якій визначені майбутні завдання і політика НАТО щодо загальної інституційної структури майбутньої безпеки в Європі та у зв'язку з партнерством і співробітництвом, що розвиваються з країнами Центральної і Східної Європи. В ній підкреслюється підтримка Альянсом руху країн Центральної та Східної Європи в напрямі реформ; пропонується практична допомога їм у цьому складному процесі; ці країни запрошуються до участі у відповідних форумах Альянсу; їм пропонується досвід і знання Альянсу в політичних, військових, економічних та наукових галузях. Задля нагляду за подальшим розвитком такого партнерства була створена Рада північноатлантичного співробітництва (РПАС).

Після оприлюднення Римської декларації міністри закордонних справ і міністри оборони на своїх засіданнях, так само, як і Північноатлантична рада на своєму постійному засіданні, ухвалювали додаткові заходи з адаптації та трансформації Альянсу. На особливу увагу заслуговують три галузі діяльності, зокрема інституційна та політична структура, створена задля розвитку відносин між НАТО і партнерами по співпраці у Центральній та Східній Європі; розвиток співробітництва в оборонній та військовій сферах; роль НАТО у врегулюванні кризових ситуацій та підтримці миру.

По-перше, в інституційному контексті першою значною подією стало інавгураційне засідання Ради північноатлантичного співробітництва, яке відбулось 20 грудня 1991 року за участю міністрів закордонних справ, або представників країн - членів НАТО, шести країн Центральної та Східної Європи і трьох країн Балтії. Роль РПАС полягала у сприянні співробітництву на усіх рівнях між країнами-учасницями в галузі безпеки та з інших, пов'язаних з цим, питань, а також у догляді за процесом розвитку тісніших інституційних зв'язків і неформальних контактів. 11 республік колишнього Радянського Союзу, які увійшли у Співдружність Незалежних Держав (СНД), приєдналися до цього процесу у березні 1992 року. Відповідно у квітні та червні 1992 року до процесу приєдналися Грузія та Албанія. У 1997 році, коли на заміну РПАС прийшла Рада євро-атлантичного партнерства (РЄАП), участь у роботі РПАС брали 22 країни-партнери. Співробітництво в РПАС здійснювалось на основі робочих планів, які спочатку вироблялись щорічно, але потім, починаючи з 1995 року, на два роки вперед. Рада євро-атлантичного партнерства зробила ще один крок уперед в цьому процесі й виробила План дій РЄАП (1998-2000 роки) як основу своєї майбутньої роботи.

По-друге, в оборонній та військовій сферах перша зустріч міністрів оборони країн-членів НАТО з колегами з країн-партнерів відбулась 1 квітня 1992 року. На ній розглядались шляхи поглиблення діалогу і сприяння співробітництву з відповідних питань. Військовий комітет провів своє перше спільне з партнерами засідання 10 квітня 1992 року. Регулярні зустрічі з партнерами відбуваються як на рівні міністрів оборони, так і на рівні Військового комітету. Паралельно з цими багатосторонніми зустрічами розвиваються двосторонні контакти і співробітництво між Міністерствами оборони та на рівні військових.

По-третє, на тлі кризових ситуацій у колишній Югославії та інших місцях дедалі більше уваги привертає до себе роль НАТО у врегулюванні криз та підтримці миру, зокрема, у підтримці миротворчих зусиль ООН у колишній Югославії. В розділі 5 описані основні ініціативи НАТО в цих напрямках.

Масштаб консультацій та співробітництва в РПАС був досить широким, але особлива увага надавалась питанням політики та безпеки: підтримці миру; концептуальним підходам до контролю за озброєннями та до роззброєння; оборонному плануванню і військовим справам; демократичним концепціям стосунків між цивільними та військовими; конверсії оборонної промисловості; оборонним видаткам і бюджетам; науковій співпраці та екологічним питанням, що стосуються військової діяльності; поширенню інформації про НАТО у країнах-партнерах; консультаціям з політичного планування; управлінню цивільним і військовим повітряним рухом.

БРЮССЕЛЬСЬКИЙ САМІТ - СІЧЕНЬ 1994 РОКУ

У січні 1994 року, на саміті Північноатлантичної ради в Брюсселі, НАТО започаткувало нову важливу ініціативу з посилення стабільності й безпеки в Європі. Країни - члени РПАС та інші держави були запрошені приєднатись до нової далекосяжної програми співробітництва з НАТО, відомої як "Партнерство заради миру" (ПЗМ). З того часу Партнерство розвинулось у фундаментальний елемент безпеки в євро-атлантичному регіоні й сьогодні відіграє в НАТО провідну роль. Запрошення приєднатись до Партнерства заради миру було адресоване усім державам - членам Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС) та іншим країнам - учасникам Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЕ), які мали можливість та бажання зробити свій внесок у програму. Діяльність, у якій бере участь кожна країна-партнер, ґрунтується на спільно розробленій індивідуальній програмі партнерства. Масштаб і цілі Партнерства заради миру, а також його еволюція і послідовне вдосконалення представлені у розділі 3.

У Сінтрі в травні 1997 року, місце РПАС заступила Рада євро-атлантичного партнерства (РЄАП), метою якої було започаткування нового етапу співробітництва. Принципи РЄАП, які розроблялись у тісній співпраці між Альянсом та його партнерами, були викладені у "Базовому документі" РЄАП.

Прийняття "Базового документа" РЄАП стало сигналом про те, що тодішні 44 країни-партнери були рішуче налаштовані підняти політичне і військове співробітництво між собою на якісно новий рівень. Документ підтвердив спільну відданість країн-учасниць ідеї зміцнення і поширення миру і стабільності в євро-атлантичному регіоні. Спільні цінності та принципи, що лежать в основі цієї ідеї, викладені у "Рамковому документі Партнерства заради миру (ПЗМ)" (див.: "Довідник НАТО - документація", видається окремо). Фактично РЄАП забезпечує загальну структуру для проведення консультацій з питань політики і безпеки та для

вдосконаленого співробітництва під егідою програми „Партнерство заради миру”.

У грудні 1997 року РЄАП ухвалила “План дій”, що відбивав бажання країн - членів Ради розвивати тісніші й більш практичні відносини між собою. Одна з головних цілей “Плану дій” полягала у наданні консультаціям з питань політики і безпеки та співробітництву в межах РЄАП ще більшої уваги і глибини, а також у посиленні прозорості у відносинах між 44 країнами-учасницями. Міністри закордонних справ країн - членів РЄАП ухвалили також принцип створення Євро-атлантичного центру координації реагування на катастрофи та Євро-атлантичного підрозділу реагування на катастрофи.

РЄАП забезпечує проведення багатосторонніх консультацій практичного характеру, вдосконалення практичної співпраці, розширення консультацій та співробітництва з регіональних питань, зміцнення прозорості й довіри у справах безпеки між усіма державами - членами РЄАП.

В основі успішної співпраці між членами Альянсу і країнами-партнерами, як в рамках програми “Партнерство заради миру”, так і в РЄАП, лежать, по-перше, відкритість (можливості політичних консультацій та практичного співробітництва однаково відкриті для усіх членів Альянсу і країн-партнерів), а по-друге, механізми самовизначення (країни-партнери самостійно можуть визначати рівень і галузі співробітництва з Альянсом). Відповідно до цих принципів РЄАП може проводити як пленарні засідання, так і зустрічі в обмеженому форматі за участю країн - членів Альянсу і відкритих груп країн-партнерів для обговорення практичних питань. Можуть також проводитись і позачергові засідання для обговорення відповідних регіональних питань. Зросла також і кількість спільних заходів під егідою РЄАП. На основі принципів відкритості та самовизначення проводяться заходи у таких галузях, як питання оборонної економіки, наука, пов'язані з військовою діяльністю екологічні питання, співпраця з підтримки миру, готовність до надзвичайних ситуацій.

ПЗМ у вдосконаленій формі залишається чітко визначеним елементом практичного співробітництва в оборонній та військовій сферах, що відбувається в межах РЄАП. Більшість країн-партнерів надіслали до НАТО свої дипломатичні місії, які роблять великий внесок у забезпечення комунікації та контактів в усіх цих сферах.

МАДРИДСЬКИЙ САМІТ - ЛИПЕНЬ 1997 РОКУ

Зустріч у верхах, яка відбулась у Мадриді в липні 1997 року, стала видатною подією, яка відзначила досягнення основних ініціатив Альянсу протягом попередніх 5 - 6 років. Водночас вона оголосила перехід до нового складного етапу розвитку НАТО, протягом якого будуть випробувані нові структури та політичні підходи, які викликані новими обставинами. В Мадриді завдання лідерів Альянсу полягало у зведенні воедино основних напрямів майбутньої політики Альянсу і забезпеченні їх єдності та послідовності.

Під час Мадридського саміту рівень відданості Альянсу внутрішнім та зовнішнім перетворенням був повною мірою продемонстрований подальшими конкретними й далекосяжними заходами в усіх ключових галузях: початком переговорів про вступ з Польщею, Угорщиною та Чеською Республікою та оголошенням політики “відкритих дверей” для вступу нових членів у майбутньому; вдосконаленням програми “Партнерства заради миру” і створенням нового форуму у вигляді РСАП, що має рухати співробітництво вперед; відкриттям абсолютно нового розділу у відносинах між НАТО і Росією; офіційним закріпленням зростаючого партнерства з Україною; інтенсифікацією діалогу з країнами Середземномор’я; розвитком “власне Європейської системи безпеки і оборони” в межах НАТО; визначенням радикально реформованої військової командної структури Альянсу. Такий насичений порядок денний свідчить про те, що НАТО спроможне дати відповідь новим викликам не поступаючись своїми традиційними завданнями, і ґрунтувати своє майбутнє на доведеній здатності адаптуватись до вимог безпеки, що постійно змінюються.

ВАШИНГТОНСЬКИЙ САМІТ - КВІТЕНЬ 1999 РОКУ

З 23 до 25 квітня 1998 року НАТО провело у Вашингтоні, США, 15-й саміт за свою 50- річну історію. Ця зустріч відбулась у винятковий період існування Альянсу, коли святкування 50-ї річниці Альянсу було затьмарене безпрецедентною повітряною кампанією НАТО задля встановлення миру в Косові. Попри те, що значна увага під час саміту приділялась кризі у Косові, керівники НАТО схвалили низку інших програм і досягнень, які мають далекосяжне значення для Альянсу.

Досягнення у Вашингтоні підтвердили виконання обіцянок, зроблених на Мадридському саміті двома роками раніше. У Мадриді Альянс

запросив Польщу, Угорщину і Чеську Республіку до початку переговорів про вступ і пообіцяв, що двері залишатимуться відкритими і для інших. У Вашингтоні керівники трьох запрошених країн вперше зайняли свої місця за спільним столом і Альянс оприлюднив ініціативу, спрямовану на допомогу іншим заінтересованим країнам підготуватись до можливого майбутнього членства. У “Комюніке за результатами Вашингтонського саміту” керівники Альянсу заявили: “Три нових члени не будуть останніми”.

У Мадриді керівники НАТО пообіцяли вдосконалити програму “Партнерство заради миру” і весь спектр заходів Альянсу в межах Партнерства; у Вашингтоні керівники відзначили досягнутий прогрес і оголосили про нові ініціативи, спрямовані на продовження цієї роботи. У Мадриді керівники Альянсу прийняли рішення про перегляд “Стратегічної концепції” (фактично, дороговказу завдань Альянсу та засобів їх виконання); у Вашингтоні була ухвалена нова “Стратегічна концепція”, яка відбиває нову ситуацію в галузі європейської безпеки наприкінці ХХ століття. В Мадриді НАТО і Україна підписали “Хартію про Особливе партнерство”; у Вашингтоні керівники країн Альянсу і Президент України провели свій перший саміт, на якому визнали важливість України для євро-атлантичної безпеки і стабільності.

Результати роботи під час Вашингтонського саміту повною мірою відображені у “Комюніке за результатами Вашингтонського саміту” та “Стратегічній концепції”. У “Комюніке” описана основна тематика саміту і роботи Альянсу в цей ключовий період його історії. “Стратегічна концепція” готує Альянс до викликів та можливостей в галузі безпеки у ХХІ столітті й спрямовує його майбутній політичний та військовий розвиток.

Конкретні досягнення саміту - у вигляді рішень і програм - створюють підґрунтя для вступу Альянсу в ХХІ століття. Визнаючи те, що клімат євро-атлантичної безпеки радикально змінився за останні десять років, “Стратегічна концепція” також визнає “появу нових складних ризиків для євро-атлантичного миру і стабільності, включаючи репресії, етнічні конфлікти, економічні негаразди, розвал політичного ладу і поширення зброї масового знищення”. В ній визначені цілі та завдання НАТО на майбутнє і відображена воля країн - членів Альянсу до утримання військової потужності, необхідної для виконання усього спектра його місій.

Важливою рисою трансформації позиції НАТО є розвиток “власне Європейської системи безпеки і оборони” (ESDI) в межах Альянсу. На Вашингтонському саміті лідери Альянсу вітали досягнутий прогрес і закликали до продовження роботи над втіленням ESDI в життя. НАТО також започаткувало “Ініціативу з обороноздатності”, спрямовану на допомогу збройним силам Альянсу у досягненні вищого рівня мобільності,

сумісності, сталості та ефективності. Так само Альянс впровадив зміни в інтегровану військову командну структуру, які відбивають перемены у кліматі безпеки. Ці зміни покликані забезпечити більшу ефективність операціям НАТО.

У "Комюніке за результатами Вашингтонського саміту" запропонована ще одна ініціатива Альянсу зі зброї масового знищення (ЗМЗ). Принциповою метою НАТО стосовно такої руйнівної зброї є "запобігання поширенню, а в разі поширення, протидія цьому процесу дипломатичними засобами". Задля більш ефективного реагування на загрозу поширення, НАТО створило Центр ЗМЗ в Міжнародному секретаріаті штаб-квартири Альянсу. Центр працює над координацією об'єднаного політично-військового підходу, сприяючи обговоренню і кращому розумінню проблем ЗМЗ з боку НАТО; вдосконаленням програм, що розвивають готовність військових діяти в середовищі ЗМЗ; розширенням обміну інформацією з програм допомоги у знищенні ЗМЗ між країнами - членами Альянсу.

Навіть після запрошення трьох нових членів до участі у їхньому першому саміті, керівники країн Альянсу наголосили на тому, що двері залишатимуться відкритими і для інших. На саміті був оприлюднений "План отримання членства" (MAP), який є "практичним маніфестом політики "відкритих дверей". MAP - це програма дій, з якої зацікавлені країни можуть вибирати заходи, що відповідають їх власним потребам. Програма поширюється на п'ять галузей: політичні та економічні питання, ресурси, правові питання та питання безпеки. НАТО наголошує на тому, що програма не повинна розглядатись як список критеріїв придатності до членства, а також на тому, що активна участь у ПЗМ і РЕАП залишається необхідною умовою для країн, що зацікавлені у майбутньому членстві. Але будь-яке рішення щодо членства прийматиметься окремо у кожному конкретному випадку відповідно до "Декларації Мадридського саміту" і "Декларації Вашингтонського саміту".

Після засідання Північноатлантичної ради на вищому рівні лідери та представники країн - членів Ради євро-атлантичного партнерства знову зібрались у Вашингтоні. Лідери країн-членів РЕАП обговорили ситуацію в Косові й висловили підтримку вимогам міжнародного співтовариства та засудження політики насильства, репресій та етнічних чистень, що здійснювалась в Косові керівництвом Федеративної Республіки Югославія. Лідери висловили свою підтримку широкомасштабній безпеці та зусиллям з економічних і демократичних перетворень у регіоні Південно-Східної Європи. Вони також ухвалили звіт під назвою "До партнерства у ХХІ столітті - вдосконалене і більш практичне партнерство", спрямований на поліпшення здатності сил країн - членів Альянсу і партнерів спільно діяти у майбутньому.

Хоча Росія відмовилась взяти участь у Вашингтонському саміті через події у Югославії, керівники країн Альянсу знову підтвердили свою прихильність до партнерства з Росією згідно з “Основоположним актом НАТО - Росія”. Вони також наголосили на тому, що у тісних взаєминах між НАТО і Росією, які мають величезне значення для стабільності й безпеки в євро-атлантичному регіоні, заінтересовані обидві сторони.

Керівники країн Альянсу також провели свій перший саміт з Президентом України. Обидві сторони вітали прогрес, досягнутий в особливому партнерстві, і обговорили різноманітні питання євро-атлантичної безпеки.

У “Комюніке за результатами Вашингтонського саміту” була підтверджена важливість Середземноморського діалогу як невід’ємної частини кооперативного підходу Альянсу до безпеки. Керівники країн Альянсу надали вказівки якомога скоріше вдосконалити політичне і практичне співробітництво в межах цього Діалогу.

Досягнення Вашингтонського саміту, як практичні, так і концептуальні, стали плодом кількох років роботи. Вони також підтвердили пріоритети країн - членів НАТО, зокрема, необхідність негайного припинення конфлікту в Косові і відновлення прав його мешканців.

ПРИПИНЕННЯ КОНФЛІКТУ В КОСОВІ

Увечері 9 червня 1999 року НАТО і Федеративна Республіка Югославія уклали військово-технічну угоду. Військово-технічна угода, що відповідала угоді між урядом Югославії та спеціальними посланцями Європейського Союзу і Росії від 3 червня, зокрема, передбачала негайне виведення югославських сил безпеки з Косова.

10 червня 1999 року Генеральний секретар НАТО Хав’єр Солана зміг оголосити про те, що повітряна операція проти Югославії призупинена. Того ж самого дня Рада Безпеки ООН прийняла Резолюцію 1244, в якій віталась згода Югославії з принципами політичного врегулювання ситуації, включаючи негайне припинення насильства і термінове виведення югославських військових, поліцейських та напіввійськових формувань. У Резолюції також оголошувалось створення “міжнародної цивільної присутності та присутності сил безпеки в Косові” під егідою ООН. Косовські сили під проводом НАТО (KFOR), створені задля виконання цієї частини мандата, що стосується безпеки, увійшли до Косова 12 червня і повністю завершили розгортання 20 червня. Детальніша інформація про ці події подана у розділі 5.

Внаслідок конфлікту в Косові найважливішими пунктами порядку денного НАТО стали імплементація угоди з припинення конфлікту, відновлення миру, повернення біженців і захист мешканців Косова незалежно від їхнього етнічного походження. Успішна співпраця між силами країн-членів НАТО, Росії, України і багатьох інших держав, що не входять до Альянсу, ґрунтувалась на досвіді, отриманому стабілізаційними силами (SFOR) в Боснії - Герцеговині. Багато із залучених до цієї діяльності країн брали активну участь у програмі "Партнерство заради миру", що великою мірою допомогло багатонаціональним силам виконати свою роль у закладанні основи майбутньої стабільності в регіоні.

Протягом наступних місяців вплив Косовського конфлікту спостерігався в імплементації ряду започаткованих на Вашингтонському саміті в квітні 1999 року ініціатив та відповідних рішень Альянсу. Зокрема, він надав додаткового імпульсу розвитку більш потужної власне Європейської системи безпеки та оборони та розбудови європейської здатності втручатись у врегулювання кризових ситуацій і підтримку миру в тих випадках, коли Альянс в цілому не буде залучений. Цей процес описаний у розділі 4.

НОВИЙ ГЕНЕРАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

У березні 2000 року, через рік після втручання Альянсу в події у Косові, новий Генеральний секретар НАТО лорд Робертсон оприлюднив звіт з підсумками результатів військової операції і розгортання КФОР та інформацією про завдання, що стоять попереду.

Лорд Робертсон, колишній міністр оборони Великої Британії, обійняв посаду Генерального секретаря НАТО 14 жовтня 1999 року. В перший день на новій посаді, розповідаючи про своє бачення пріоритетів Альянсу у наступні місяці, він зробив особливий наголос на трьох сферах, що мають особливе значення для Альянсу сьогодні й матимуть його у майбутньому.

По-перше, НАТО має до кінця відігравати свою роль у стабілізації на Балканах після кризи у Косові, а також забезпечити якнайшвидше створення умов стійкого миру миротворчими зусиллями Альянсу як у Боснії - Герцеговині, так і в Косові.

По-друге, він наголосив на необхідності посилити роль європейців у НАТО, охарактеризувавши цю потребу як нагальну, якщо НАТО хоче залишитись таким само потужним в майбутньому, яким воно було у минулому. Альянс повинен створити добрі, ефективні та плідні зв'язки з

Європейським Союзом, в міру того, як останній посилюватиме свою роль у цій галузі. Заявивши, що: “Більше Європи в НАТО не означає менше Північної Америки”, лорд Робертсон підкреслив, що трансатлантичний зв’язок залишається ключем до ефективності НАТО і, що без міцного трансатлантичного зв’язку в Європі не може бути справжньої стабільності або захисту її демократичних цінностей.

По-третє, він зосередився на нагальній необхідності встановлювати тісніші взаємини між НАТО і Росією, наголосивши на відновленні засідань Постійної спільної ради НАТО - Росія, як на дуже позитивний розвиток подій.

У даному виданні „Довідника НАТО” описаний розвиток політики НАТО в цих та інших сферах діяльності Альянсу. Задля полегшення роботи книга розділена на дві частини. У першій детально описані співпраця у різних сферах, спрямована на досягнення цілей Альянсу, і контекст, в якому розвивається ця політика. У другій описані відповідні структури та процедури, що сприяють обміну інформацією, консультаціям, прийняттю рішень та виконанню оперативних завдань, невід’ємних від цього процесу.

ЧАСТИНА I

Розділ 1

ЩО ТАКЕ НАТО?

Витоки Альянсу

Головні завдання в галузі безпеки

ЩО ТАКЕ НАТО?

Витоки Альянсу

У період між 1945-м та 1949 роками держави Західної Європи та їхні союзники в Північній Америці, перед якими стояла гостра потреба повоєнної відбудови економіки, з тривогою спостерігали за експансіоністською політикою СРСР. Виконавши зі свого боку взяті під час війни зобов'язання щодо скорочення оборонних структур та чисельності збройних сил, уряди західних держав виявляли дедалі більшу занепокоєність, оскільки стало зрозуміло, що керівництво Радянського Союзу мало намір повністю зберегти свої збройні сили. Більше того, з огляду на проголошені ідеологічні цілі Комуністичної партії Радянського Союзу стало очевидно, що всі заклики до поваги Статуту ООН та міжнародних домовленостей, які були досягнуті наприкінці війни, не гарантували суверенітету та незалежності. Ці побоювання посилились після того, як багатьом країнам Центральної та Східної Європи були нав'язані недемократичні форми правління, жорстко придушувались будь-які прояви опозиції, зневажались елементарні права людини, громадянські права і свободи.

Між 1947-м та 1949 роками сталася низка драматичних подій, які примусили серйозно замислитись над цими проблемами. Йдеться про пряму загрозу, яка нависла над суверенітетом Греції, Норвегії, Туреччини та інших західноєвропейських країн, про державний переворот у Чехословаччині, здійснений у червні 1948 року, про протиправну блокаду Берліна, розпочату в квітні того ж року. Підписання у березні 1948 року Брюссельського договору¹ стало свідченням рішучості п'яти західноєвропейських держав: Бельгії, Великої Британії, Люксембургу, Нідерландів, Франції - створити спільну систему оборони та зміцнити взаємні зв'язки таким чином, щоб більш ефективно протистояти ідеологічній, політичній та військовій загрозі своїй безпеці.

Згодом відбулися переговори зі Сполученими Штатами Америки та Канадою щодо створення єдиного Північноатлантичного альянсу на засадах гарантій безпеки та взаємних зобов'язань між Європою та

¹ Брюссельський договір 1948 року, який був переглянутий у 1984 році, став першим кроком у повоєнній відбудові західноєвропейської безпеки. Він поклав початок існуванню Західноєвропейського Союзу і Організації Брюссельського договору. Це був також перший крок у процесі, що привів до підписання в 1949 році Північноатлантичного договору та створення Північноатлантичного альянсу. Брюссельський договір став основоположним документом Західноєвропейського Союзу (ЗЄС).

Північною Америкою. Держави, що підписали Брюссельський договір, запросили Данію, Ісландію, Італію, Норвегію і Португалію взяти участь у цьому процесі. Кульмінацією цих переговорів стало підписання Вашингтонського договору в квітні 1949 року, що започаткував спільну систему безпеки на основі партнерства цих дванадцяти країн. У 1952 році до договору приєдналися Греція і Туреччина. Федеративна Республіка Німеччина² вступила до Альянсу у 1955 році, а Іспанія стала членом НАТО в 1982 році Польща, Угорщина і Чеська Республіка приєдналися до НАТО в 1999 році.

Північноатлантичний альянс був створений на основі договору між державами-членами, кожна з яких приєдналась до нього добровільно після завершення публічного обговорення і відповідної парламентської процедури. Договір поважає індивідуальні права всіх держав - членів Альянсу, а також їхні міжнародні зобов'язання згідно зі Статутом ООН. Він зобов'язує кожну державу-члена взяти на себе частину ризику і відповідальності, пов'язаних із спільною безпекою, водночас надаючи кожному з членів Альянсу можливість користуватись перевагами спільної безпеки. Договір також вимагає від кожної держави-члена утримуватись від приєднання до будь-яких міжнародних зобов'язань, які йому суперечать.

З дня створення Альянсу минуло півстоліття. Протягом більшої частини цього часу НАТО було зосереджене на забезпеченні оборони і безпеки держав - членів. Сьогодні це завдання залишається основним, але центр уваги значною мірою змістився. Нижче розглянуті головні риси цієї трансформації.

ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ В ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ

Головною метою НАТО є захист свободи і безпеки всіх її членів політичними та військовими засобами відповідно до Статуту ООН. З самого початку існування Альянс працює над установленням справедливого і тривалого мирного порядку в Європі на засадах загальних демократичних цінностей, прав людини та верховенства права. Ця головна мета Альянсу наповнилась новим змістом по закінченні холодної війни, оскільки вперше у повоєнній історії Європи перспектива її досягнення стала реальністю.

2 У 1990 році, після возз'єднання Німеччини, на колишню Німецьку Демократичну Республіку поширились гарантії безпеки Альянсу як на складову частину об'єднаної держави.

НАТО є трансатлантичною сполучною ланкою, яка постійно зв'язує безпеку Північної Америки з безпекою Європи. Це практичний вияв ефективних спільних зусиль її членів задля підтримки своїх колективних інтересів.

війни та забезпечення ефективної оборони; забезпечення потенціалу, необхідного для врегулювання криз, які можуть впливати на безпеку країн-членів; активне сприяння діалогу з іншими державами; розвиток нового, ґрунтованого на співпраці, підходу до європейської безпеки, включаючи заходи, спрямовані на досягнення нових успіхів у сфері контролю над озброєннями та роззброєння.

Для досягнення своєї головної мети Альянс виконує такі основні завдання в галузі безпеки:

“Безпека: закладає необхідне підґрунтя для стабільного клімату безпеки в Європі на основі зміцнення демократичних інститутів і прагнення до розв’язання суперечок мирним шляхом. Він намагається створити такі умови, за яких жодна країна не могла б вдаватись до залякування чи тиску, спрямованих проти будь-якої іншої держави, через загрозу застосування, або застосування сили.

Консультації: відповідно до Статті 4 Вашингтонського договору Альянс є трансатлантичним форумом для проведення спільних консультацій з будь-яких питань, що впливають на життєво важливі інтереси його членів, зокрема з приводу нових подій, які можуть становити загрозу їхній безпеці. Він також сприяє координації їхніх зусиль у галузях, що становлять спільний інтерес для всіх членів Альянсу.

Стимування і оборона: забезпечує стимування та захист від будь-якої форми агресії, спрямованої проти будь-якої держави - члена НАТО, відповідно до Статей 5 і 6 Вашингтонського договору.

Заради посилення безпеки і стабільності в євро - атлантичному регіоні:

- Врегулювання кризових ситуацій: Альянс готовий в разі необхідності на основі консенсусу і відповідно до Статті 7 Вашингтонського договору зробити свій внесок в ефективне запобігання конфліктам та активно залучитись до врегулювання криз, в тому числі й до операцій з реагування на кризові ситуації.*
- Партнерство: розвиває широкомасштабне партнерство, співробітництво і діалог з іншими країнами євро - атлантичного регіону з метою посилення прозорості, взаємної довіри та здатності до спільних з Альянсом дій.”³*

3 Витяг із Стратегічної концепції Альянсу, ухваленої на Вашингтонському саміті у квітні 1999 р.

Створені в НАТО структури дають змогу країнам - членам Альянсу координувати свою політику задля виконання цих основоположних завдань. Вони забезпечують постійне проведення консультацій і здійснення співробітництва у політичній, економічній та інших невійськових галузях, розробляють спільні плани колективної оборони; займаються створенням інфраструктури та основних об'єктів і споруд, необхідних для функціонування збройних сил, опрацьовують заходи для реалізації спільних програм військової підготовки та навчань. У своїй діяльності вони спираються на розгалужену систему цивільних і військових структурних підрозділів, відповідальних за адміністративне управління, питання бюджету і планування, а також на установи, які створені державами - членами Альянсу з метою координації діяльності в окремих сферах, таких, наприклад, як зв'язок, необхідний для проведення політичних консультацій та командування і управління військами, або тилове забезпечення збройних сил. Ця структура детально описана у частині II.